

В.О. Мойсеєнко,
І.П. Шостка, Н.В. Тарченко

Національний
медичний університет
ім. О.О. Богомольця, м. Київ

КИЇВСЬКИЙ ПОДІЛ ЯК ОСЕРЕДОК МИЛОСЕРДЯ

Резюме

У статті проведений екскурс історичними місцями Подолу, який багатий осередками милосердя – поліклініка лікарні водників, будиночок Петра, Олександрівський дитячий будинок, у якому в 1860-ті роки проживав Ф.Г. Яновський, Фундуклеївська жіноча гімназія тощо.

Ключові слова

Поділ, історія, милосердя, благодійність.

*«Джерело біди – марнославство,
джерело добра – милосердя».*

Ф. Шатобріан

Київський Поділ багатий осередками милосердя – поліклініка лікарні водників, будиночок Петра, Олександрівський дитячий будинок, у якому в 1860-ті роки проживав Ф.Г. Яновський, Фундуклеївська жіноча гімназія тощо. Свого часу Магдебурзьке право поширювалося лише на Поділ. На цій землі, що розкинулася по долу величавого Дніпра, панувало самоврядування, і ніяка центральна влада не могла втручатися в тутешні справи.

Згідно з енциклопедичним визначенням і тлумаченням, «милосердя – жалісливе, доброзичливе, дбайливе, любовне ставлення до іншої людини, готовність надати допомогу тому, хто її потребує. Це божественна поблажливість, милість до людини, всепрощаюча любов, яка спускається до нас, навіть якщо ми її зовсім не заслужили. Милосердя – найвища форма любові до ближнього, яка має глибокі корені» [4, 5, 8]. Це важлива частина у взаєминах між людьми, про що повинні завжди пам'ятати представники медичної професії [1].

Невелика біла споруда із зеленим дахом стоїть у самому центрі Подолу, дивлячись зі скромною гідністю знизу догори на відреставровані красені-будинки. Кияни знають її як «будиночок Петра» (фото 1) і переконані, що назвали його так, тому що в ньому колись зупинявся перший російський імператор. Сьогодні тут розташований Музей історії благодійництва в Києві – філія Музею історії Києва.

Жив чи не жив у цьому будиночку Петро I достеменно невідомо – паперів не збереглося, хіба що усні перекази. Так, він бував у Києві, точно відомо, що проживав на території Печерської Лаври і обмірковував, як спорудити в цьому гідному граді фортецю, бо війська шведського короля Карла XII стояли під Гродно і погрожували ось-ось перейти до наступу. У перший свій приїзд (усього візитів було три) прожив імператор у нашому місті півтора місяці, з покоїв лаврського архімандрита пере-

селявся жити до заможних городян, але до яких саме не відомо. Можливо, до Яна Биковського, людини гідної і дуже знатної – віта – у наш час ця посада прирівнюється до посади мера. У той час Київ мав Магдебурзьке право (дароване Литовським князем Олександром у 1498 році), згідно з канонами якого міста управлялися магістратами чиновників, на чолі яких стояли війти [3]. Обирався війт демократичним шляхом, посада була довічною. Ян Биковський жив у своєму будинку, побудованому в романському стилі, ходив на роботу до магістрату, який знаходився зовсім недалеко – поруч із тим місцем, де зараз є фонтан «Самсон». Через сто років сім'я Биковських продала будівлю Київському магістрату і тут розташувалася адміністративна будівля (тоді вона називалася світлиця) одного з київських цехів. Потім будиночок багато разів переходив із рук у руки, у нього вселялися різноманітні організації, яких за збігом обставин об'єднувало одне – всі вони так чи інакше мали відношення до благодійності, хоча на перший погляд не мали до цього поняття ніякого відношення. Але навіть звичайнісінька ремісничка світлиця була частково благодійною організацією: якщо хтось із ремісників помирав, то допомогу в утриманні його сім'ї надавав увесь цех.

Наприкінці XVIII століття в будиночку знаходився державний гамівний будинок, в якому мешкали психічні хворі, алкоголіки, про що свідчать потужні ґрати на вікнах і досить міцні стіни. Найзнаменитішим пацієнтом був Артемій Ведель, видатний композитор [2]. Його біографи розділилися з приводу цього факту. Хтось вважає, що він дійсно був хворим, інші вважають, що він був дисидентом і його помістили до гамівного будинку за неприпустимі розмови. Він закінчив Києво-Могилянську академію, і зараз на її стіні встановлено меморіальну дошку. А в будиночку Петра зберігаються деякі нотні записи композитора Вєделя.

З 1886 року тут розташувався Олександрівський дитячий притулок, який функціонував не за державні, а за благодійні кошти: існувала Опікунська рада (зазвичай її очолював генерал-губернатор Києва). Дружина губернатора була безпосе-

Фото 1. Будинок Петра на Подолі

**Фото 2. Меценат
Іван Іванович Фундуклей**

Фото 3. Музей-аптека на Подолі

редньою опікункою. А ось директором такого закладу завжди був лікар. Він стежив за здоров'ям дітей. Власне притулок був відкритий раніше – у 1845 році за часів губернаторства Івана Фундуклея (фото 2), і утримувався на благодійні кошти. Цікаво, що в 1860-ті роки в будівлі ще маленьким хлопчиком проживав Ф.Г. Яновський.

Меценат Іван Іванович Фундуклей був губернатором Києва з 1839 до 1852 рр. Ця людина була багатою (батько залишив йому велику спадщину), тому за свою клопітку посаду губернатора грошей не брав [7]. Навіть, більше того, доплачував своїм чиновникам за те, щоб вони підтримували його починання. Благодійність за життя І.І. Фундуклея досягла свого піку. Ніхто з тих, хто до нього звертався, не залишався без допомоги. Він виділив гроші на фонтан на Європейській площі (у той час вона називалася Театральною). У першій половині XIX сторіччя мешканці вулиці Хрещатик страждали від нестачі води – там було дуже мало водопроводів. Навіть пожежникам ніде було взяти воду, щоб загасити вогонь. І ось Фундуклей на свої гроші спорудив фонтан, який кияни охрестили «Іваном», або «Фундуклеєм». Поділ же, навпаки, дуже часто затоплювався або підтоплювався. Уже в радянські часи були зведені гідроспоруди, які перешкоджали розливу Дніпра. У 1845 році, за правління Фундуклея, був сильний розлив Дніпра, близько 80 будинків було повністю зруйновано, а 50 значно постраждали. Всіх людей з цих будинків виселили, виникла проблема з їх розміщенням і з тим, де вони надалі будуть жити. Саме на кошти Фундуклея розмістили багатодітні сім'ї, що залишилися без даху над головою. Його ім'ям назвали вулицю Кадетську (згодом вона носила ім'я Леніна, а зараз – Богдана Хмельницького).

На Подолі була Фундуклейівська жіноча гімназія, відкрита в 1860 році. Це була перша гімназія для дівчат. На той момент Івана Фундуклея в Ки-

єві вже не було, отримавши нове призначення, він виїхав служити до Варшави. Відкриття гімназії стало завданням вже нового губернатора Васильчикова. Коштів, як завжди, не вистачало. Тоді Васильчиков звертається до свого попередника Фундуклея з проханням про допомогу, і той передає під розміщення гімназії два своїх будинки. Надалі, в кінці XIX століття, ці два будинки були об'єднані в одну будівлю, яка існує і зараз, перебуваючи за адресою: вулиця Богдана Хмельницького, 6 [1], де зараз розташовується НАК «Нафтогаз України». Крім того, що Фундуклей передавав ці будівлі, колишній губернатор щорічно виділяв значні суми на утримання закладу. Випускницями гімназії стало дуже багато видатних жінок – та ж Анна Ахматова (випуск 1904 року), оперна співачка Ізабелла Врубель, дружина художника Врубеля. Історик України Павловська-Василенко теж закінчила цей заклад.

Поруч із Флорівським монастирем знаходиться Музей-аптека (фото 3). У ті часи з цієї аптеки до притулку надходили безкоштовно ліки для хворих дітей. У закладі перебували діти з найбідніших верств населення – тих сімей, де їх не могли ні одягнути, ні прогодувати, ні, тим більше, дати освіти. Проживало тут близько 100 дітей. Їх одягали в однакову форму: у дівчаток і хлопчиків були довгі блузи, фартухи. Діти тут перебували тривалий час, поки не переходили в доросле життя, отримавши професію. Оскільки дівчат готували бути господарочками, то їм давали початкову освіту та приділяли увагу рукоділлю.

Недарма в експозиції музею представлена швейна машинка (фото 4). Дорослі дівчатка на чолі з вихователькою шили одяг для мешканців цього притулку. Як зазначено в документах, «дітей годували – не так, що вже дуже розкішно, але і кашка, і борщик, і шматочок м'яса діти отримували». На свята їм давали чай з булочкою. А чай в

ті часи був дуже дорогим напоєм. Кожного дня діти пили збитень. У цього напою була різна рецептура. Був навіть хмільний – зрозуміло, його дітям не давали. В експозиції представлений агрегат, який називається збитенник (фото 5). Від самовара відрізняється тим, що ручка в нього, як у чайника. А принцип

Фото 4. Швейна машинка, на якій шили одяг дорослі вихованки притулку

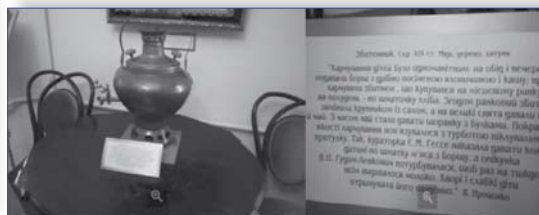

Фото 5. Збитенник для приготування цілющих напоїв дітям

Фото 6. Меблі дитячого притулку, подаровані благодійниками

роботи той же. Напій був на меду або на патоці, з додаванням спецій – гвоздики, кориці або інших трав, обов'язково повинен бути гарячим, тому підігрівався. І він добре підтримував захисні сили дитячих організмів.

А ще в притулку діти проходили навчання. Сюди приходили викладачі з Києво-Могилянської академії або Імператорського університету Св. Володимира. Викладали вони безкоштовно. З Олександрівського притулку деякі діти вступали до університету або ставали офіцерами. Дехто з дівчаток у подальшому навчався в жіночій гімназії. В основному, хлопчиків готували до того, що вони будуть ремісниками.

Змінювалися губернатори, нові губернаторські дружини приходили займатися проблемами притулку. І кожна нова наглядка прагнула внести в роботу закладу щось своє. Тому дружини губернаторів вкладали в його розвиток і свої особисті кошти. Наприклад, хтось виділяв гроші на більш теплий одяг, хтось вважав, що хворі діти повинні обов'язково щодня отримувати молоко, хтось вважав, що не лише хворі, а всі діти хоча б раз на тиждень повинні отримувати молоко, а хлопчикам потрібно прямо тут, у цих стінах, отримувати професійну освіту. Тому на свої кошти наймали викладачів, які вчили дівчаток швацькій справі, а хлопчиків – переплітати книжки. Крім навчання, дітей ще й розвивали. Обов'язковими були уроки фізкультури. Був тут і хор. Опікуни наймали на свої гроші

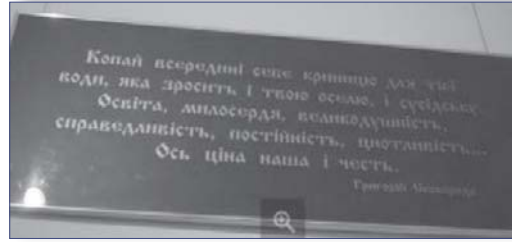

Фото 7. Григорій Сковорода про нашу ціну і честь

вчителя малювання. Зі стін закладу вийшло три художники. Тобто турбота про дітей була всебічною. Деякі благодійники дарували закладу меблі. Ви коли-небудь чули про меблі фірми «Тонет»? (фото 6).

Наприклад, віденський вигнутий стілець. Крісло-гойдалка – теж винахід саме цієї фірми. Ось в експозиції вигнуті меблі. Це букове дерево, яке можна було за допомогою спеціальних верстатів і впливу гарячого пари або води згинати. М'які сидіння в цій фірмі з'явилися пізніше, у 1860-1870 рр. А зазвичай сидіння цієї фірми було фанерне або плетене. Досі нащадки засновників фірми випускають ці меблі. Сам Михайло Тонет був вихідцем із Німеччини. Потім його підприємство розгорнулося в Угорщині. У нього виросло п'ятеро синів. Хтось із них закуповував букові ліси в Угорщині, хтось – у Словаччині. Відкривалися нові філії, нащадки досі випускають ці меблі [6]. Експозиції музею вражають доброзичливим, шанобливим ставленням наших благодійників до дітей. «Копай всередині себе криницю для тієї води, яка зростить і твою оселю, і сусідську», – говорив Григорій Сковорода (фото 7).

Таким чином, Поділ є осередком милосердя, про що свідчать старовинні будівлі та музейні експонати, які нагадують про те, що великодушність, доброта, благодійність є найважливішою цінністю кожної людини на Землі. Про це треба пам'ятати всім нам, служителям найгуманнішої медичної професії – лікар.

Список використаної літератури

1. Антамошкина З.С. Размышляя о доброте и милосердии [Електронний ресурс] / З.С. Антамошкина // Филология и литературоведение. – 2012. – №12. Режим доступа: <http://philology.snauka.ru/2012/12/391>
2. Ведель Артемий Лукьянович [Електронний ресурс]. Режим доступа: <http://www.bogoslov.ru/comp/vedel.htm>
3. Магдебургское право и его особенности в Украине [Електронний ресурс]. Режим доступа: <http://histua.com/ru/knigi/istoriya-gosudarstva-i-prava-ukraini/magdeburgskoe-pravo-i-ego-osobennosti-v-ukraine>
4. Милосердие [Електронний ресурс]. Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Милосердие>
5. Толковый словарь русского языка [Текст]: В 4 т. / под ред. Д.Н. Ушакова. – Т. 1. М., 1935; Т. 2. М., 1938; Т. 3. М., 1939; Т. 4. М., 1940.; Репринтное издание: М., 1995; М., 2000.
6. Тонет Михаил [Електронний ресурс]. Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Тонет,_Михаил
7. Фундуклей Иван Иванович [Електронний ресурс]. Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/30441/Фундуклей
8. Энциклопедия Кругосвет [Електронний ресурс]. Режим доступа: <http://www.krugosvet.ru>

Надійшла до редакції 22.08.2014

PODIL IN KYIV AS AN ISLAND OF CHARITY
V.O. Moiseienko, I.P. Shostka, N.V. Tarchenko

Summary

The article presents the information about historical places of Podil: watermen's outpatient hospital, Peter's house, Alexander's orphanage, where F.G. Yanovskyi lived in the 1860s, Funduklievska girls' school, etc.

Keywords: Podil, history, charity.